

Aleksandra Grodecka

Wzory osobowe niesłyszących dziewcząt w okresie dorastania

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (26-27), 67-81

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Grodecka

Wzory osobowe niesłyszących dziewcząt w okresie dorastania

Wprowadzenie

W natłoku różnych komunikatów, różnych stylów bycia i życia, w gęstwinie koncepcji określających miejsce człowieka we wszechświecie, w tyglu idei – jakże często pragniemy trzymać się kogoś, z kogo zdaniem liczymy się, kogo wiedza lub postępowanie, a najlepiej jedno i drugie budzą nasze pełne zaufanie i są drogowskazem.

Wzorem osobowym może być albo konkretna postać historyczna, albo współcześnie żyjący człowiek, albo wymyślony bohater literacki lub filmowy. Jest on niezbędny dla rozwoju człowieka jako jednostki. Wspomaga poczucie bezpieczeństwa, przynależności i szacunku.

Korzystając ze wzorów, czujemy się bezpieczniejsi, gdyż możemy się do nich odwołać; czujemy się przynależni do wspólnoty propagującej te wzory. Realizacja wzorów może być drogą do transcendencji, do osiągnięcia wyższych stanów świadomości oraz duchowego rozwoju.

Już w czasach starożytnych mędrcy tego świata poszukiwali przewodników duchowych, wzorów godnych naśladowania.

W rzeczywistości nigdy nie jest za późno, aby rozpocząć proces stawiania się lepszym człowiekiem, aby zweryfikować poglądy, narzucone sobie ograniczenia. Jednak, aby zmieniać siebie i stać się kimś innym niezbędne są ideały, jasno sformułowane cele życiowe, a przede wszystkim autorytety osobowe.

W literaturze przedmiotu pojęcie „autorytet” jest powszechnie znane i używane. Pojawia się ono w wielu naukach społecznych, w filozofii, socjologii, pedagogice, psychologii. Każda z tych dyscyplin naukowych przyjmuje odmienne punkty widzenia i inaczej akcentuje problemy, tworząc własne terminy i ujęcia teoretyczne. Autorytet jest więc uznawany za kategorię interdyscyplinarną. W „Słowniku wyrazów bliskoznacznych”¹, podobnie jak w niemieckiej formie językowej, jako zbliżone do pojęcia autorytet podaje się określenia: powaga, wyrocznia, arbiter, alfa i omega, fachowiec, znawca, mistrz.

¹ Skorupko S., Słownik wyrazów bliskoznacznych, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986

Natomiast w „Słowniku psychologicznym” znajdujemy następującą definicję: „autorytet to jedna z podstawowych syntetycznych cech przywódczych. Warunkuje efektywność przywództwa w grupie społecznej”.² Dalej podane jest, iż na pełny autorytet składa się znawstwo (fachowość) oraz zaufanie innych członków danej grupy.

Społeczny charakter omawianego pojęcia podkreśla M. Żcbrowska. Autorka twierdzi, że „autorytet jest to wynik jedno- lub dwustronnej interakcji między dwoma osobami, dwoma grupami lub osobą a grupą, w przebiegu której jedna ze stron nabywa tendencji do modelowania swojego sposobu myślenia lub ustosunkowania, lub zachowania zgodnie z wzorami myślenia, ustosunkowania, zachowania reprezentowanymi przez drugą stronę”.³

Należy pamiętać, iż wokół pojęcia „autorytet” narosło bardzo dużo nieporozumień, fałszywych opinii. J. M. Bocheński⁴ porusza problem mitów, zabobonów, przed którymi ostrzega. I tak:

- Pierwszym zabobonem odnoszącym się do autorytetu jest mniemanie, że autorytet sprzeciwia się rozumowi. W rzeczywistości posłuch autorytetowi jest często postawą nader rozsądną, zgodną z rozumem.
- Drugi zabobon związany z autorytetem to przekonanie, że istnieją autorytety powszechne, to jest ludzie, którzy są autorytetami we wszystkich dziedzinach. Tak oczywiście nie jest – każdy człowiek jest najwyżej autorytetem w jednej określonej dziedzinie (albo paru dziedzinach), ale nigdy we wszystkich.
- Trzecim, szczególnie szkodliwym zabobonem jest pomieszczenie autorytetu deontycznego (szefa) z autorytetem epistemologicznym (znawcy). Wielu ludzi mniema, iż kto ma władzę, może pouczać podwładnych np. o astronomii.

Zastanówmy się, jakie cechy powinien posiadać wzór osobowy. E. Badura, B. Marcińczyk, H. Rowid oraz A. Rynio najczęściej wyróżniają: autentyczność, odwagę, hart ducha, obiektywność, określone cechy życiowe, ideały i pragnienia, pracowitość, sumiennność, takt, radość, poczucie humoru, szczerość, zdolność do dodawania odwagi innym osobom.

B. Marcińczyk⁵ klasyfikuje autorytet ze względu na:

- formalność lub naturalność (autorytet formalny, naturalny)
- motywy funkcjonowania autorytetu (autorytet wyzwalający, ujarzmiający)
- charakter podporządkowania osobie uznawanej za autorytet (autorytet zewnętrzny, wewnętrzny)

² Słownik Psychologiczny, Szewczuk W. (red.), Wiedza Powszechna, Warszawa 1970, s.3

³ Badura W. E., Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela, WSiP, Warszawa 1981, s.53

⁴ Sidorowicz G., Brońmy autorytetu nauczyciela, „Edukacja i Dialog” 7/1996, s.7

⁵ Marcińczyk B., Autorytet osobowy: geneza i funkcje regulacyjne, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991, s.

- zasięg oddziaływania (autorytet jednostkowy, grupowy)
- podział wartości (autorytet uznawany, odczuwany)
- postawę czynną lub bierną wobec autorytetu (autorytet wzoru, ideału, miłości, instytucjonalny)
- podstawy osobowe, pozaosobowe oraz pełnomocność posiadania autorytetu (autorytet formalny, nieformalny).

Mając na uwadze pedagogiczny charakter niniejszego opracowania należy szczególnie omówić podział reprezentowany przez M. Łobockiego.⁶

Opisując autorytet wyzwalający wskazuje na jego inspirujący i konstruktywny wpływ na postępowanie osób, których uznaniem się cieszy. Taki autorytet ma szczególnie znaczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą.

Autorytet ujarzmiający nie wypływa z osobistych zalet czy zasług jego nosiciela, lecz z jego wygórowanej ambicji i żądzy władzy. Wychowawca taki ogranicza swobodę dzieci. Wymaga bezwzględnego podporządkowania się. Stosuje często perswazję, kary, nagany.

Autorytet wewnętrzny charakteryzuje się dobrowolną uległością innych osób ze względu na odczuwany podziw i uznanie. Przypisywany jest danej osobie mając na uwadze cechy charakteru i wartości, które uznaje i realizuje w swoim życiu.⁷

Natomiast autorytet zewnętrzny występuje wtedy, gdy podporządkowanie nie jest dobrowolne. Jest on nadawany ze względu na zajmowane stanowisko lub pełnienie określonej funkcji.

Należy zaznaczyć, że w wychowaniu najbardziej pożądanymi są autorytety wyzwalające oraz wewnętrzne. To one są źródłem realnego obrazu własnej osoby, realnych planów na przyszłość. Motywują wychowanka do kierowania się w życiu ideałami.

O autoryciecie prawdziwym mówimy wówczas, gdy istnieje dwustronna interakcja: osoby, która cieszy się autorytetem i osoby będącej pod jej urokiem. Obie strony łączy nić życzliwego porozumienia. Podstawą ich istnienia jest dialog, postawa partnerska. Niezwykle trudne zadanie spoczywa na osobie cieszącej się autorytetem prawdziwym, gdyż musi otoczyć opieką jednostki, które jej zaufały.

Autorytet epistemiczny (znawcy, intelektualny) przysługuje osobie, która odznacza się bardzo rozległą wiedzą w dziedzinie nauki, kultury, religii, filozofii itp. Jest ona podziwiana nie tylko za ogromny zasób wiedzy, ale nade wszystko za sposób w jaki ukazuje je swoim słuchaczom. Jednostka taka „wie więcej od innych i jest wiarygodna w tym, co mówi i czyni”.⁸

⁶ Łobocki M., Autorytet w wychowaniu, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 9/1994

⁷ Tamże

⁸ Tamże, s.7

Nie można także pominąć autorytetu deontycznego (przełożonego). Jest on zbliżony do autorytetu zewnętrznego, gdyż wynika z pełnienia ważnej funkcji służbowej. Osoby mu podlegające są przekonane, „że posłuszeństwo wobec dawanych im poleceń jest warunkiem (...) urzeczywistnienia także ich własnych pragnień”.⁹ Otrzymywane nakazy, zakazy, określone reguły postępowania są akceptowane i uznawane jako własne. Wytwarza się poczucie solidarności z jego posiadaczem.

Niezwykle istotny jest autorytet moralny (osobisty). Takim mianem określa się osobę nie za posiadane kompetencje, lecz za cechy charakteru, działalność na rzecz innych ludzi. Wychowawca cieszący się takim autorytetem otrzymuje pełny kredyt zaufania, umożliwiającą zmianę drogi życia wychowanków.

Wymienione powyżej rodzaje autorytetów nie występują nigdy w czystej postaci. Zawsze się uzupełniają i przez to są bardziej efektywne. Warto jeszcze omówić, jak w obecnych czasach kształtuje się: autorytet rodziny, rówieśników, szkoły, a także autorytet obecny w literaturze pięknej oraz w środkach masowego przekazu.

Rodzina stanowi pierwsze i podstawowe środowisko, w którym rozpoczyna się i toczy rozwój jednostki, powstają struktury światopoglądu. Należy tutaj zaznaczyć, że Z. Chlewiński¹⁰, J. Raczkowską¹¹ oraz na podstawie badań zrealizowanych przez Centrum Badania Opinii Społecznej¹², iż w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym, dziecko na ogół nie przeciwstawia się autorytetowi dorosłych, uznaje ich wyższość, mądrość, doświadczenie. Dorosli są dziecku bardzo potrzebni, zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa, potrzeby materialne, potrzebę miłości, kontaktu społecznego. Rodzice są jego siłą i jego mądrością, dziecko ma w nich swoje oparcie. Wtedy to łatwo mieć autorytet. Rodzice nawet nie muszą szukać sposobów, by zaimponować swoją wiedzą i umiętnościami. Trzeba jednak stale pracować nad pogłębianiem i utrwalaniem autorytetu, nad kształtowaniem więzi emocjonalnej z dzieckiem.

Jak słusznie zauważa M. Żebrowska¹³, w końcowej fazie wicku dorastania już nie tylko rodzice są osobami znaczącymi. W towarzystwie rówieśników i sympatii, młodzież chętnie spędza czas, dyskutując, dzieli się własnymi obawami. Jednak większość z młodych ludzi, nadal szuka psychicznego wsparcia w domu rodzinnym.

Badania J. Raczkowskiej potwierdziły przypuszczenie, iż niewielu rodziców, z powodów obiektywnych, może dla swych dorastających pociech, być autoryte-

⁹ Tamże, s.7

¹⁰ Chlewiński Z., Kryzys autorytetu?, „Ethos” 1/1999

¹¹ Raczkowska J., Kłopoty z autorytetem. Zaproszenie do dyskusji, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 1/1999

¹² Dom rodzinny, rodzice, rówieśnicy w opinii młodego pokolenia, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 3/1997

¹³ Żebrowska M., Wiek dorastania. [W:] Żebrowska M. (red.), Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, PWN, Warszawa 1977

tem wiedzy. Natomiast ich autorytet moralny długo pozostaje na piedestale wtedy, gdy dzieci akceptują prezentowany przez dom system wartości.

Obecnie można zaobserwować proces „crozji” autorytetu rodziców. Dawniej znaczące były przekazywane przez rodzinę tradycje, wiedza pokoleń, obyczaje, określone zachowania. „Teraz zmiany cywilizacyjne i technologiczne burzą tę trwałość w stopniu zagrażającym ciągłości doświadczeń. Przekaz międzypokoleniowy traci swe dawne znaczenie.”¹⁴

Rówieśnicy stanowią silną konkurencję dla rodziny. Kształtują oni młodzieżowe środowisko zachowań, style bycia, ubierania, wzory zabawy. Wśród rówieśników szuka się towarzyszy dyskusji na temat problemów nurtujących młodego człowieka, jego ideałów, celów istnienia. Dla jednostki w końcowej fazie dorastania, to rówieśnicy stają się autorytetem w różnych dziedzinach życia. Są to zazwyczaj osoby, które sprawdziły się w określonych warunkach. Są one podziwiane za swoją autentyczność, czy nawet ekscentryczność. Obok rodziny stanowią środowisko, które zajmuje istotne miejsce w życiu młodzieży. To zdanie kolegów wpływa często na sposób spędzania wolnego czasu, przychylnie spojrzenie na płeć przeciwną, rodzaj kontaktów z płcią przeciwną, wybór dalszej drogi kształcenia.

Kolejnym ważnym aspektem jest autorytet szkoły, który ściśle związany jest z postawą nauczyciela. Zawód nauczyciela jest niezwykle trudny i odpowiedzialny. By móc z powodzeniem i zadowoleniem wykonywać go, nie wystarczy rozległa, rzetelna wiedza z zakresu wykładanego przedmiotu oraz nauk pedagogiczno – psychologicznych i społecznych. Konieczne i niezbędne są pewne predyspozycje psychiczne, których posiadanie daje pewną gwarancję osobistego sukcesu i radość z kontaktów z młodzieżą.¹⁵ W literaturze i biografiach wybitnych ludzi, odnajdujemy wiele potwierdzeń, iż dokonywali oni ważnych wyborów życiowych będąc zafascynowanymi osobowością, intelektem, zainteresowaniami swojego przewodnika – nauczyciela.

Autorytet wychowawczy w opinii M. Łobockiego oraz K. Olbrychta:¹⁶

- zachęca do świadomego budowania siebie
- prowokuje zbuntowanego do refleksji nad własnym życiem
- zapobiega zachowaniom niepożądanym moralnie i społecznie
- pozwala odkryć nieznanne sfery w różnych dziedzinach życia (społecznego, kulturalnego, gospodarczego, politycznego)
- jest punktem odniesienia, wsparciem, a często także wyrocznią.

¹⁴ Raczkowska J., Kłopoty z autorytetem. Zaproszenie do dyskusji, „Problemy Opiekunów – Wychowawców” 1/1999, s.7

¹⁵ Badura W. E., Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela, WSiP, Warszawa 1981

¹⁶ Olbrycht K., Jan Paweł II jako autorytet wychowawczy. Autorytet i jego miejsce we współczesnej kulturze, „Ethos” 1/1999

Do trafnych spostrzeżeń dochodzi S. Lisowska – Olkusz. Jej zdaniem „autorytet wychowawczy nie będzie trwały, jeżeli uczeń w podziwianym dotąd wychowawcy zobaczy nagle małego człowieka, jeżeli dostrzeże rysy na swoim ideale”.¹⁷ Bywa i tak, że ucznia nie interesuje dana dziedzina wiedzy, natomiast osobowość mistrza ma na niego taki wpływ, że odbija się na sposobie myślenia i działania przez całe życie.

Nauczyciele mają przed sobą bardzo trudne zadanie. Muszą być elastyczni, aby skutecznie zaprowadzić ład na lekcji, podejmując adekwatne do sytuacji czynności. By mogli tego dokonać, muszą być dla wychowanków autorytetem.

Można stwierdzić, że „autorytet [nauczyciela] nie spada z nieba”.¹⁸ Wychowawca będący arbitrem dla młodego pokolenia to mistrz, który:

- ⇒ szanuje godność ucznia
- ⇒ „zapala” młodzież, dodaje jej skrzydeł
- ⇒ ocenia sprawiedliwie
- ⇒ posiada charyzmę
- ⇒ ma tak zwaną kulturę osobistą
- ⇒ zachowuje się wiarygodnie
- ⇒ zachowuje młodość duchową.

Autorytet nauczyciela to dystansująca powaga, prestiż realny wtedy, gdy wchodzi w grę wyjątkowa osobowość, wzorzec wymagający podporządkowania. Jest on partnerem, znajduje się obok, nie krępuje ruchów i nie odpycha innych aureolą mądrości i nicomyślności. Nie jest on mędrcom, choć jest bardziej doświadczony, skłonny do pomocy w miarę swoich możliwości.

Zobaczymy także, jak prezentuje się autorytet obecny w literaturze pięknej oraz w środkach masowego przekazu. Autorytetem może być postać realna, jak i fikcyjna. Dlatego też, zabiegi wychowawcze powinny podążać w kierunku wprowadzenia dziecka w realny świat pozytywnych wartości, w uczeniu umiejętności dokonywania selekcji postaw.

Mass – media są obecne w wielu sferach życia. Stanowią tło codziennych zajęć. Ich siła oddziaływania przewyższa tradycyjnych edukatorów.¹⁹

Sztuka telewizyjna, kinowa, teatralna jest znamiennym zjawiskiem naszej epoki. Kontakt z nią jest bardzo łatwy, co wpływa na jej olbrzymi zasięg. Potrzeba poznawania jej występuje niezależnie od miejsca zamieszkania, płci, przynależności do warstwy społecznej. Pewnym jest fakt, że kontaktu, zwłaszcza z filmem, szukają częściej dzieci i młodzież niż dorośli.²⁰

¹⁷ Lisowska – Olkusz S., Autorytet nauczyciela, „Oświata i Wychowanie” 33/1989, s.8

¹⁸ Wilkomirska H., Szkoła i nauczyciel w oczach uczniów, „Oświata i Wychowanie” 17/1984

¹⁹ Kowalczyk D., Rola rodziny w procesie kształtowania wzorów osobowych dziecka, „Kultura i Edukacja” 2/1996

²⁰ Tamże

Niezwykle istotne jest to, że dziecko inaczej niż dorosły patrzy na film, inaczej go rozumie, przeżywa. Inne są też jego potrzeby i oczekiwania. Dorastająca jednostka często szuka wzoru, ideału osobowego, przygotowując się do roli dorosłego człowieka. Przyjmuje ona dosłownie elementy wizualne, nie jest skłonna doszukiwać się przenośni, ukrytych symboli. Młodzież jest ciekawa świata, odczuwa głód wiedzy, filmów realnych, obrazujących codzienne życie, ale jednocześnie o niccodziennych wydarzeniach, o akcji pełnej napięcia i dramatyzmu.²¹

Utożsamianie się z wymagowanymi bohaterami jest bardzo naturalną cechą dorastających jednostek. To co przedstawia telewizja jest dla nich prawdziwe i ważne. Jest bardziej wiarygodne niż prasa oraz radio. Niebezpieczny jest fakt, że mass – media dostarczają młodemu widzowi informacji i obrazów sprzecznych, bazujących na wartościach płytkich, materialnych. Jeżeli dziecko nie znajduje w domu rodzinnym właściwych wzorów osobowych, to może je odnaleźć w telewizji. Jednak najczęściej są one zdeformowane. Prowadzi to do tak zwanego „prania mózgu – brain – washing”.²²

Ponadto młodzi ludzie często budują własną filozofię życiową w oparciu o idoli muzyki młodzieżowej. Dochodzi wtedy do paradoksu. Dorastające jednostki zamiast krystalizować rzeczywistą wizję swojego bytu, umieszczają siebie w świecie marzeń i utopijnych wartości.

Wzory osobowe można także odnaleźć w kręgu literatury. Jak twierdzi J. Raczkowska w obecnych warunkach doszło do zdezaktualizowania prestiżu literackich bohaterów klasycznych lektur. Brak młodym ludziom chęci, czasu, aby zainteresować się znaczącymi postaciami minionych epok. „Młodzież nie potrzebuje i nie chce ginąć za niepodległość, walczyć z zewnętrznym wrogiem. [Gdyż są inne sprawy], inna rzeczywistość, inne doświadczenia, problemy i potrzeby.”²³

Niepokojący jest także fakt, iż książki niedawno doceniane, obecnie uznawane są za niewiele warte. Młodzież widzi, jak burzy się pomniki, zmienia nazwy ulic. Rodzi to chaos, w którym trudno odnaleźć wzory godne naśladowania.

Również kolorowy świat młodych w czasopiśmie dla młodzieży ukazuje świat z perspektywy mody, kariery, erotyki. W grupach rówieśniczych, artykuły ze znanych gazet narzucają standardy mówiące o tym co należy mieć, co kolekcjonować, jak się zachowywać. Sprawy ważne (dotyczące spędzania wolnego czasu, nauki, patologii) są najczęściej przemilczane, a rady dawane nastoletnim czytelnikom, niezwykle

²¹ Raczkowska J., Kłopoty z autorytetem. Zaproszenie do dyskusji, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 1/1999

²² Kowalczyk D., Rola rodziny w procesie kształtowania wzorów osobowych dziecka, „Kultura i Edukacja” 2/1996

²³ Raczkowska J., Kłopoty z autorytetem. Zaproszenie do dyskusji, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 1/1999, s.30

trywalne. Rozkład sympatii czytelniczych wskazuje na to, że młodzi ludzie wybięrają przede wszystkim pisma „lekkie, łatwe i przyjemne”, dostarczające rozrywki, rzadziej zaś określające cel istnienia i służące pogłębieniu samoświadomości.

Masowe kontakty młodzieży z niekontrolowanym oddziaływaniem mediów, sprawiają że celowe, nawet konieczne wydaje się roztoczenie opieki nad tymi kontaktami, aby w świadomości dorastających jednostek nie utrwaliły się fałszywe autorytety i ich wyalienowane poglądy. Poza tym, młodzież poszukuje przewodnika, osoby, która pomogłaby rozeznaczyć się we własnym zachowaniu, sądach, wskazałaby to co jest dobre, a co złe. Światopogląd tworzy się wówczas na wzór znanych postaci.²⁴

I miejsce należy do bohaterów książek i filmów

II miejsce należy do aktorów i piosenkarzy

III miejsce należy do rówieśników i rodziców

IV miejsce należy do sławnych ludzi, pisarzy

V miejsce należy do nauczycieli.

Jak już wcześniej było wspomniane, szczególne znaczenie, dla rozwoju światopoglądu, ma okres dorastania. Wtedy kształtuje się szereg właściwości sprawiających, że sposób rozumienia i przeżywania świata, oraz swego w nim miejsca, znacznie różni się od sposobu, w jaki świat widzi i rozumie dziecko. W wyjątkowej sytuacji znajduje się młodzież niesłysząca: będąc pozbawiona jednego z dwóch najważniejszych kanałów przepływu informacji, doświadcza poważnej deprywacji, która odbija się na ich rozwoju emocjonalnym, umysłowym i społecznym. Ich spostrzeżenia są ograniczone, niepełne. Negatywne doświadczenia w grupie rówieśniczej, niewłaściwe postawy rodziców, nauczycieli, otoczenia mogą w istotny sposób wpłynąć na charakter kształtujących się autorytetów. Dlatego też, wymaga indywidualnego podejścia i specjalnej pomocy ze strony rodziców, pedagogów. Jednak ich podstawowe potrzeby nie różnią się od potrzeb pozostałej młodzieży: wymagają oni miłości oraz poczucia bezpieczeństwa i akceptacji. Aby mogli prawidłowo funkcjonować i dobrze przystosować się do otoczenia powinni mieć jasno sformułowane cele życiowe oraz posiadać wzory osobowe, autorytety.

Szkoła jako miejsce osobistych sukcesów i porażek, związanych między innymi z powodzeniami bądź niepowodzeniami w nauce oraz przebiegiem kontaktów interpersonalnych, odgrywa niewątpliwie dużą rolę w rozwoju młodzieży, a szczególnie tej sprawnej inaczej. Młodzież z wadą słuchu powinna wyrastać na niezależne i aktywne osoby, zdolne do podejmowania interakcji z otoczeniem, na

²⁴ Pelcowa M., Rozwój osobowości w wieku młodzieńczym. Potrzeby psychospołeczne. [W:] Maciaszkowa J. (red.), Problemy okresu młodzieńczego w szkolnej edukacji. Poradnik dla nauczycieli przysposobienia do życia w rodzinie. Wychowanie., WSiP, Warszawa 1989

podstawie zrozumienia samej siebie i swoich związków ze środowiskiem. Jednak proces ten musi być kierowany i wspomagany przez rodziców i pedagogów, którzy powinni dogłębnie poznać osobowość i cele życiowe swoich podopiecznych. Ich zadaniem jest także wskazanie prawdziwych autorytetów cechujących się wiedzą, mądrością życiową, wpływem osobistym, taktem, talentem oraz określonymi umiejętnościami, by za ich pośrednictwem wprowadzić wychowanków w „ten dziwny świat ludzi dorosłych”.

Wyniki badań

Celem przeprowadzonych badań było poznanie osób będących autorytetami dla dorastających dziewcząt, a także uwarunkowań wpływających na te wybory. Natomiast przedmiot badań stanowiły wzory osobowe młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem światopoglądu dziewcząt z uszkodzonym narządem słuchu, w końcowej fazie wieku dorastania.

Badania przeprowadzono w Specjalnym Ośrodku Szkolno – Wychowawczym dla Dzieci Niesłyszących i Słabo Słyszących w Lublińcu w latach 1999 – 2000. W myśl zasad integracji, ośrodek realizował wspólne nauczanie i wychowanie dzieci niepełnosprawnych wraz z ich pełnosprawnymi rówieśnikami na poziomie szkoły zawodowej i technikum zawodowego.

Grupę badanych stanowiły dziewczęta, uczennice klas I – III szkoły zawodowej, w wieku od 15 do 22 lat. Badaniami objęto 30 osób, które podzielono na dwie grupy: niesłyszące i słyszące. Grupa I (DN = 15) była grupą podstawową. Stanowiły ją dziewczęta niesłyszące i słabo słyszące. W skład grupy II (DS = 15) – kontrolnej, weszły dziewczęta słyszące. Wszystkie badane od poniedziałku do piątku przebywały w internacie szkolnym pod opieką wychowawców.

W celu zgromadzenia materiału empirycznego posłużono się:

1. wywiadem pt. „Charakterystyka badanej”
2. ankietą pt. „Wzory osobowe dorastającej młodzieży”
3. ankietą pt. „Kontakty badanej z otaczającym ją środowiskiem w obliczu różnorodnych problemów życiowych”
4. ankietą pt. „Lista cech”
5. obserwacją
6. analizą dokumentacji medycznej i pedagogicznej.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione jedynie wyniki badań udzielające odpowiedzi na pytanie – Kogo badane uczennice wskazują, jako najwyższy autorytet?

²⁵ Rynio A., Autorytet osób znaczących w kształtowaniu osobowości dojrzalcej, „Ethos” 1/1999

Dziewczęta niesłyszące oraz słyszące znajdujące się w okresie dorastania poproszono o wskazanie naśladowanych przez siebie wzorów osobowych. Rzeczywiste oddziaływanie wzorów osobowych jest zwykle wypadkową wielu czynników: intensywności zabiegów wychowawczych, nacisku opinii społecznej, atrakcyjności wzoru, cech osobowości, która wzór akceptuje, modyfikuje lub odrzuca.

Porównując oba zespoły badanych, okazało się, że autorytetem cieszy się matka (20% odpowiedzi w DN, 33,3% w DS), koleżanki i koledzy (po 20% odpowiedzi w DN i w DS), wychowawcy (13,3% odpowiedzi w DN i w DS) oraz rodzeństwo (33,4% odpowiedzi w DN, 13,3% w DS).

Ponadto 13,3% uczennic niesłyszących wskazało także aktorów filmowych jako osoby mogące stać się wzorami osobowymi, a dziewczęta słyszące księży, katechetów (6,7%), piosenkarzy (6,7%). Tylko 6,7% uczennic słyszących nie potrafiło w ogóle wskazać autorytetu.

Żadna z dorastających dziewcząt nie dostrzegła roli ojca, nauczyciela czy też postaci literackich, w wyznaczaniu celów życiowych. Nie docenianie bohaterów literackich jest zrozumiałe w grupie podstawowej DN, gdyż tekst pisany jest trudny do zrozumienia dla osób niesłyszących.

Badane uczennice poproszono także o wskazanie osób, które są dla nich bliskie i z którymi czują się szczególnie związane. W grupie dziewczyn niesłyszących znowu na pierwszym miejscu jest matka (46,6%), a w zespole kontrolnym dziewcząt słyszących na drugim (20%). Natomiast w pierwszym zespole na drugiej pozycji znaleźli się koledzy, koleżanki (26,7%), a w grupie DS na pierwszym (53,3%). Badania wykazały, iż w obu zespołach wśród jednostek, z którymi dziewczęta łączą szczególne więzy emocjonalne, są matki (w DN) oraz koleżanki, koledzy (w DS).

Uczennice niesłyszące dłużej niż ich słyszący rówieśnicy są uzależnione od rodziny. Często sami rodzice nie pozwalają na oddalenie się córek od domów. Natomiast zespół kontrolny DS jest ewidentnym przykładem na typowy w tym okresie życia, wzrost znaczenia grupy rówieśniczej.

Ważnym elementem jest fakt, że po raz pierwszy pojawiła się postać ojca w zespole DN – jako tej osoby, z którą odczuwane są silne relacje emocjonalne. Dla 13,3% uczennic, to właśnie ojciec jest tym, z którym rozmawiają o kłopotach, do którego zwracają się ze wszelkimi pytaniami.

W grupie dziewczyn niesłyszących trzecie miejsce zajmuje właśnie ojciec, a w zespole dziewczyn słyszących zajmują wychowawcy (13,3% uczennic). Podobne rezultaty otrzymano co do wyboru rodzeństwa. Po 6,7% uczennic z zespołu DN wskazało koleżankę, siostrę, brata, a 6,7% badanych z grupy DS brata. Nic można także pominąć opinii 6,7% dziewcząt (DS), dla których babcia stanowi ostoję,

wzór dobroci, miłości. Tylko 6,7% dziewczyn słyszących nie potrafiło wskazać konkretnej osoby, z którą pozostają w bliskich relacjach.

W konkluzji przeprowadzonej analizy można jednoznacznie stwierdzić, że dla dorastających dziewcząt niesłyszących, matki są osobami bliskimi, a dla słyszących koleżdy, koleżanki. Oba zespoły (DN i DS) pominięły zupełnie nauczycieli oraz księży, katechetów. Badane nie zauważyły szczególnej relacji z tymi grupami osób. Należy jeszcze raz przypomnieć, iż w odpowiedziach pojawiła się po raz pierwszy postać ojca.

Badane dziewczęta, wskazywały także osoby (i inne źródła) mające największy wpływ na ukształtowanie się ich poglądów. Największy wpływ na ukształtowanie się poglądów dorastających dziewcząt miała matka (53,4% w DN, 73,3% w DS), przy czym w zespole dziewczyn słyszących, w porównaniu z grupą dziewczyn niesłyszących, wzrosła o 20% liczba tych wyborów. Fakt ten świadczy o dobrych relacjach rodzinnych. Obserwując w dzisiejszej rzeczywistości dewaluację szeregu zadań stojących przed rodzicami, upadek ról społecznych, postawa badanych jest niezwykle pozytywna. Jedynie częste przebywanie z matką, wspólne wykonywanie czynności, szczerze rozmowy, mogły wpłynąć na taki pogląd dziewczyn.

Badania wykazały, że 13,3% uczennic z grupy DN (6,7% z grupy DS) wskazało w swoich wyborach na rodzeństwo. Jedna z dziewcząt niesłyszących stwierdziła, że to postawa siostry wpływa na rozwój jej światopoglądu. Rodzice są nadmiernie wymagający wobec córki. Oparciem dla niej stała się właśnie siostra, z którą chętnie spędza wolne chwile, która nauczyła się języka migowego by móc z nią dyskutować.

Pośród uczennic niesłyszących, 20% stwierdziło, że istotny wpływ na obraz siebie oraz świata, wywarli nauczyciele. Należy zauważyć, że ani nauczyciele, ani wychowawcy nie pojawili się w grupie porównawczej, jako przedstawiciele wzorów osobowych. Koleżanki (koleżdy) są osobami mającymi wpływ na rozwój zaledwie 13,3% dziewczyn niesłyszących.

Okazało się, że w grupie DS, kolejne miejsce (po matce), zajmuje literatura piękna, prasa (13,3% badanych), a następnie brat (6,7% badanych), babcia (6,7% badanych).

Uogólniając można powiedzieć, iż wśród czynników wywierających największy wpływ na ukształtowanie się poglądów badanych dziewcząt, odnajdujemy (po raz kolejny) w zespole DN opinie matki, a także poglądy nauczycieli, siostry, koleżanki (kolegi). W grupie DS matki, brata, babci oraz informacje przekazywane za pośrednictwem książek i gazet. W obu zespołach, jako osoby znaczące, zostali pominięci ojcowie, wychowawcy, księża (katecheci). Wyniki badań potwierdziły fakt, że ojcowie najczęściej w niewielkim stopniu zajmują się sprawami domu, dzieci. Dlatego też w odczuciach dziewcząt nie byli oni tymi, którzy w znaczący sposób przyczyniliby się do rozwoju ich światopoglądu.

Badane z grupy DN nie zauważają również wpływu książek, gazet, telewizji, filmów na ich życie. Niechętnie sięgają one po czasopisma, literaturę piękną, gdyż niejednokrotnie mają problemy z pełnym zrozumieniem czytanego tekstu. Natomiast oglądane programy telewizyjne obserwowane są przez nie tylko częściowo, na drodze wzrokowej.

Faktem jest, że wzory osobowe wywierają wpływ na młodzież, prowadzą do modyfikacji przekonań, modelują zachowanie. Największy wpływ na ukształtowanie się poglądów badanych dziewcząt wywarły matki. To właśnie matki, najczęściej jako jedyne z domowników, znajdują czas na rozmowy z córkami. To łączy obie strony, uczy cierpliwości i tolerancji wobec opinii innych ludzi.

Mówiąc o kontaktach społecznych młodzieży w okresie dorastania, należy zaznaczyć, iż koncentrują się one na trzech dziedzinach: stosunki rodzinne, stosunki z rówieśnikami i stosunki z przedstawicielami płci odmiennej.²⁵ U młodzieży słyszanej zauważa się rozluźnienie koligacji rodzinnych, co znalazło potwierdzenie w grupie porównawczej DS. Dziewczęta pełnosprawne za najwyższy autorytet uznają rówieśników. Świat dorosłych traktują nieufnie, a nawet cynicznie.

W zespole DN nie zauważamy takiej sytuacji. Dziewczęta z dysfunkcją narządu słuchu, pomimo wchodzenia w wiek adolescencji, nadal są przywiązane do rodziny. Badania wykazały, że wada słuchu wpłynęła na chęć pozostania przez dłuższy czas pod troskliwą opieką rodziców. Uczennice niesłyszące, często czują się zagubione w otaczającej je rzeczywistości, odczuwają lęk, bezradność, podczas kontaktów z szerszym gronem ludzi pełnosprawnych. Pomimo, iż wielu rodziców nie uczy się języka migowego, to w wielu środowiskach został stworzony wewnętrzny system porozumiewania się. Dziewczęta z dysfunkcją narządu słuchu odnajdują w osobie matki ciepło i zrozumienie. Z drugiej strony, uzyskane wyniki mogą świadczyć o niezaspokojonej potrzebie bycia w ścisłej łączności z rodzicami, ze względu na przebywanie w internacie. Mogą więc, mieć charakter życzeniowy.

Dziewczęta uczestniczące w badaniach zostały również poproszone o wybranie, spośród 25 cech pozytywnych, po trzy, które ich zdaniem najlepiej charakteryzują osobę matki, ojca, siostry, brata, koleżanki (kolegi), nauczyciela, wychowawcy, księdza (katechety). Obecnie zostaną jedynie zaprezentowane przymioty, które określają matkę. Matka to osoba zajmująca się prowadzeniem domu, wychowaniem dzieci. Często pełni rolę „bufora” łagodzącego wszelkie spięcia pomiędzy domownikami. Aby mogła wzorowo wypełniać swoją rolę musi być obdarzona cechami, które jej to umożliwiają.

Wśród cech przypisanych matkom przez uczennice niesłyszące, są następujące: pracowitość, obowiązkowość, sprawiedliwość, mądrość. Pierwszą z nich wybrało 73,3% badanych, drugą – 40%, a trzecią – 33,3% badanych.

Dziewczęta słyszące wskazały na: pracowitość, obowiązkowość (93,3%), cierpliwość (60%), uczciwość (33,3%). Tylko jedna zaleta (pierwsza) pokrywa się z opiniami pierwszego zespołu.

Badane z grupy DN są zdania, że matka powinna być bezstronna i obiektywna w swoich sądach. Uczennice niesłyszące odczuwają w domu osamotnienie, pogłębione trudności w komunikowaniu się. Są one wyobcowane, ponieważ mieszkając w internacie przez pięć dni w tygodniu nie uczestniczą w życiu rodzinnym.

Matka powinna być także osobą mądrą, rozumną, rozsądną. To ona ma służyć radą, dobrym słowem. Ma także przewidzieć konsekwencje poczynań swoich dzieci, ostrzec je przed nimi. Okazało się, że dziewczęta niesłyszące zauważają i doceniają te cechy. Same w wielu sytuacjach potrzebują pomocy ze strony ludzi słyszących (w tym rodziców, matek), dlatego mądrość i inteligencja mają dla nich duże znaczenie.

Dziewczęta z zespołów DN i DS, dokonujące oceny matek, zgodziły się, że matki powinny być pracowite i obowiązkowe. Uczennice słyszące dodatkowo wskazały na cierpliwość i uczciwość. Okres dojrzewania, to niezwykle trudny i burzliwy moment dla całej rodziny. Wtedy to często dochodzi do konfliktów międzypokoleniowych. Dlatego też, dorastające osoby chcą, aby ludzie, z którymi przebywają, byli cierpliwi i starali się je zrozumieć.

Obok cierpliwości uczennice słyszące wymieniły uczciwość. Dostrzegają one zakłamanie panujące w wielu rodzinach, które jest oznaką upadku autorytetu. Uczciwość zobowiązuje do szczerości i godziwego postępowania.

Różnice jakie uwidaczniają się w obu zespołach są rezultatem odmiennego traktowania dziewcząt niesłyszących i słyszących w domach rodzinnych. Z tego też względu dla niesłyszących nastolatek istotna jest sprawiedliwość i uczciwość.

Aby niepełnosprawna młodzież mogła się identyfikować z pozytywnymi autorytetami, konieczne jest ukazanie wzorców osobowych, wywodzących się z różnych dziedzin życia. Dzięki temu dokonana zostanie krytyczna ocena prezentowanych postaw. Ważny element stanowić będzie literatura, filmy, programy telewizyjne i radiowe. Niestety przedstawiają one często niepożądane autorytety. Należy więc dostarczyć młodemu odbiorcy uniwersalnych, wzorcowych przykładów zachowań (przemysłana literatura, film opatrzony komentarzem) wpływających korzystnie na rozwój intelektualny, społeczny, moralny i duchowy.

Nieczędne jest wnikliwe poznanie samego dziecka oraz jego środowiska rodzinnego, by móc wyeliminować ewentualne, negatywne wzory osobowe, zastąpić je społecznie pożądanymi. Jedynie identyfikacja z pozytywnymi autorytetami utrwala wartości, postawy, zachowania akceptowane. Należy więc uświadomić rodzicom, nauczycielom, iż takie są ich dzieci, tacy uczniowie z jakimi

autorytetami mieli do czynienia w okresie dorastania. W związku z powyższym stwierdzeniem nasuwa się wniosek o potrzebie doskonalenia czynności nauczyciela oraz wspieraniu rodziców, aby uwierzyli, że są najważniejszym ogniwem w procesie kierowania rozwojem dziecka i mogą być pomocni w doskonaleniu samoświadomości i kształtowaniu wzorów osobowych swoich dzieci.

Bibliografia:

- Badura W. E., *Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela*, WSiP, Warszawa 1981.
- Chlewiński Z., *Kryzys autorytetu ?*, „Ethos” 1/1999.
- Dom rodzinny, rodzice, rówieśnicy w opinii młodego pokolenia, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 3/1997.
- Gałkowski T., *Wpływ głuchoty na sferę emocjonalną i osobowość dziecka oraz na stosunki rodzinne*. [W:] Gałkowski T., Kaiser – Kunicka I., Smolciska J., *Psychologia dziecka głuchego*, PWN, Warszawa 1978.
- Kowalczyk D., *Rola rodziny w procesie kształtowania wzorów osobowych dziecka*, „Kultura i Edukacja” 2/1996.
- Kowalewska M., *Autorytet i moc tradycji*, „Ethos” 1/1999.
- Lisowska – Olkusz S., *Autorytet nauczyciela*, „Oświata i Wychowanie” 33/1989.
- Łobocki M., *Autorytet w wychowaniu*, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 9/1994.
- Marcińczyk B., *Autorytet osobowy: geneza i funkcje regulacyjne*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991.
- Olbrycht K., *Jan Paweł II jako autorytet wychowawczy. Autorytet i jego miejsce we współczesnej kulturze*, „Ethos” 1/1999.
- Raczkowska J., *Kłopoty z autorytetem. Zaproszenie do dyskusji*, „Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze” 1/1999.
- Rynio A., *Autorytet osób znaczących w kształtowaniu osobowości dojrzałej*, „Ethos” 1/1999.
- Sidorowicz G., *Brońmy autorytetu nauczyciela*, „Edukacja i Dialog” 7/1996.
- Skorupko S., *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986.
- Słownik Psychologiczny*, Szewczuk W. (red.), Wiedza Powszechna, Warszawa 1970.
- Wiłkomirska H., *Szkoła i nauczyciel w oczach uczniów*, „Oświata i Wychowanie” 17/1984.
- Żebrowska M., *Wiek dorastania*. [W:] Żebrowska M. (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa 1977.

Summary

The following article presents a short review of the types of authorities and the ways of defining this concept by different authors. Moreover the patterns of the personalities of deaf girls in the period of growing up were presented. Also the actions, which are necessary for the disabled youth to be able to identify with positive authorities were pointed out.